

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੩੪

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੭੪੫-੪੬]

**ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੫ ਪੜਤਾਲ ੧ੳ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੀਆ
ਮੋਹਨ ਲਾਲਨਾ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਗੋਬਿੰਦ ਏਕੈ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਕੋ ਲੇਖੈ ਸੰਤ ਲਾਗੁ ਮਨਹਿ ਛਾਡੁ ਦੁਬਿਧਾ
ਕੀ ਕੁਰੀਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਰਗੁਨ ਹਰੀਆ ਸਰਗੁਨ ਧਰੀਆ ਅਨਿਕ ਕੋਠਰੀਆ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰੀਆ ॥ ਵਿਚਿ ਮਨ ਕੋਟਵਰੀਆ ॥ ਨਿਜ ਮੰਦਰਿ ਪਿਰੀਆ ॥ ਤਹਾ ਆਨਦ ਕਰੀਆ ॥
ਨਹ ਮਰੀਆ ਨਹ ਜਰੀਆ ॥੧॥ ਕਿਰਤਨਿ ਜੁਰੀਆ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਫਿਰੀਆ ਪਰ ਕਉ ਹਿਰੀਆ ॥
ਬਿਖਨਾ ਘਿਰੀਆ ॥ ਅਬ ਸਾਧੂ ਸੀਗਿ ਪਰੀਆ ॥ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ ਖਰੀਆ ॥ ਦਰਸਨੁ ਕਰੀਆ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਰੀਆ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਫਿਰੀਆ ॥੨॥੧॥੪੪॥**

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੫ ਪੜਤਾਲ

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੂਹੀ ਰਾਗਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੜਤਾਲ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਸੋ ਕਹੀਏ ਪੜਤਾਲ। (੧) ਪਰਉ ਤਾਲ ਦਾ ਭਾ ਜਿਸ ਦੇ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਤੁਕ ਤੁਕ ਤੇ ਤਾਲ ਪਰਤਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕਹੀਏ ਪੜਤਾਲ। (੨) ਪਾਤਾਲ, ਚਾਰ ਤਾਲ ਦਾ ਭੇਦ ਇਸ ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਂ ਦੀ 'ਪੜਤਾਲ' ਸੰਗਯਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਹੋਣ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਸਾ, ਕਾਨੜੇ ਆਦਿਕ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਪੜਤਾਲ ਸਰਬੋਲਹ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਪੜਤਾਲ ਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿਖਾਇਆ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਤਰਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਿੱਤੂ ਆਦਿਕ ਦੇ ਗਾਏ ਪੜਤਾਲ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੁਣਣ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਿਮਰਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।

੧ੳ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧=ਅਦੁੱਤੀ ਓ=ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸਤਿ=ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ=ਚੇਤਨ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ, ਇਹ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮੰਗਲ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਗਲ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਦੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵੱਡੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਭਿੱਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਯਥਾ— ਗੁਰ ਰਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲਦੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਹਾਵੀ ॥

ਜਿਨ ਸੁਣਿ ਸਿਖਾ ਗੁਰ ਮੰਨਿਆ ਤਿਨਾ ਭੁਖ ਸਭ ਜਾਵੀ ॥ [ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੭੨੬]

ਗੁਰੂ ਬੱਦਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਜਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਤੋਂ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਘਨੁ ਗਰਜਤ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਸੁਖ ਚੈਨ ॥ [ਮਲਾਰ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੧੨੭੩]

ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ :

ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੀਆ ਮੋਹਨ ਲਾਲਨਾ ॥

ਲਾਲਨਾ=ਪਿਆਰੇ, ਮੋਹਨ=ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਗੁਰੀਆ=ਵੱਡੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ। ਅਥਵਾ :—ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਲਾਲਨਾ=ਪਿਆਰੇ ਮੋਹਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰੀਆ=ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤੀ ਧਨ ਦੀ, ਸੰਤਾਨ ਦੀ, ਮਾਂ ਦੀ, ਪਿਉ ਦੀ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਭ ਛੋਟੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਸਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੁਟਦੀ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦੇ ਆਖੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਯਥਾ— ਮਨਮੁਖ ਸੇਤੀ ਦੋਸਤੀ ਬੋਝੜਿਆ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥

ਇਸੁ ਪਰੀਤੀ ਤੁਟਦੀ ਵਿਲਮੁ ਨ ਹੋਵਈ ਇਤੁ ਦੋਸਤੀ ਚਲਨਿ ਵਿਕਾਰ ॥

[ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੫੮੭]

ਸੋ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ, ਸੰਬੰਧੀਆਂ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁਟਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਅਲਪ ਕਾਲ ਦੇ ਹਨ, ਸਦੀਵ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਪਿਆਰਾ ਸਦੀਵ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵੀ ਸਦੀਵ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੀਆ=ਵੱਡੀ ਹੈ।

ਜਪਿ ਮਨ ਗੋਬਿੰਦ ਏਕੈ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਕੋ ਲੇਖੈ ਸੰਤ ਲਾਗੁ ਮਨਹਿ ਛਾਡੁ ਦੁਬਿਧਾ ਕੀ ਕੁਰੀਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਏਕੈ=ਇੱਕ ਗੋਬਿੰਦ=ਗੋ=ਬੇਦਾਂ ਕਰਕੇ ਬਿੰਦ=ਜਾਨਣ ਯੋਗ ਨੂੰ ਜਪਣਾ ਕਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮ ਲੇਖੈ=ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਸੰਤ=ਸ਼ਾਂਤ ਆਤਮਾ ਸਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗ=ਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਮਨਹਿ=ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਬਿਧਾ=ਦੁੱਤ (ਮਨ ਦਾ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਣਾ) ਦੀ ਕੁਰੀਆ=ਡੰਡੀ ਛੱਡ ਦੇ।

ਯਥਾ— ਦੁਬਿਧਾ ਛੋਡਿ ਕੁਵਾਟੜੀ ਮੁਸਹੁਗੇ ਭਾਈ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੪੧੯]

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ! ਦੁਬਿਧਾ ਰੂਪ ਕੁਵਾਟੜੀ=ਖੋਟੀ ਵਾਟ 'ਤੇ ਚਲਣਾ ਛੱਡ ਦੇਵੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਰਸਤਾ ਇਤਨਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਮੁਸਹੁਗੇ=ਲੁੱਟੇ ਜਾਵੋਗੇ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣਾ ਕਰੋ।

ਯਥਾ— ੧. ਦੂਜੀ ਛੋਡਿ ਕੁਵਾਟੜੀ ਇਕਸ ਸਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਵੀਂ ਨਾਨਕਾ ਵਗਣਿ ਲੁੜੰਦੜੀ ਜਾਇ ॥

[ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੪੨੫]

੨. ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੀ ਕਾਰੇ ਲਗਿ ॥

ਦੁਬਿਧਾ ਲਾਗੇ ਪਚਿ ਮੁਏ ਅੰਤਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਿ ॥

[ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੯]

ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਡੋਬ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭਰਮਾਈਐ ਦੁਬਿਧਾ ਡੋਬੈ ਪੂਰੁ ॥੧॥

[ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੯]

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬਲੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਗਵਾ ਦੇਵੇ, ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਰਾਜ ਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਐਸਾ ਕੋਇ ਜਿ ਦੁਬਿਧਾ ਮਾਰਿ ਗਵਾਵੈ ॥

ਇਸਹਿ ਮਾਰਿ ਰਾਜ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੩੭]

ਸੋ, ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤਾਂ ਮਾਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਵੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਦੁਬਿਧਾ ਭਾਗੈ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਦੁਬਿਧਾ ਭਾਗੈ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੫੩]

ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ ਦੀ—ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੰਗ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਕੇ, ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਰ=ਮੁਕਤਸਰ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਇਥੇ ਜੋ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। (ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੰਗ ਭਾਵੇਂ ਵੈਸਾਖ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਭਾਈ ਲੰਗਰ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਾਨ ਹਰੀਕੇ ਪਿੰਡ ਉੱਘਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਠਹਿਰਾਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰੁਤ ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)। ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਂਗੇ ਦੀ ਸਰਾਏ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ, ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿੱਚ, ਮੁਕਤਸਰ ਤੋਂ ਸੱਤ ਕੋਹ ਉਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ ਮਤੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਜੜਿਆ ਥੇਹ ਇੱਕ ਉਦਾਸੀ ਨਾਂਗੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਨਾਂਗੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਪਿਆ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਕਦਮ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਮਤੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਦੇ ਥੇਹ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਰੂਵਾਲੀ ਤੋਂ ਇਹ ਥਾਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕੇ ਢਾਬ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਉਤਰੇ। ਇਸੇ ਢਾਬ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਦਾ ਜੋਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਇੱਕ ਸੌ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਘਾਹ ਅਤੇ ਲੱਕੜਾਂ ਇੱਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੰਘ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋਗੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਢਾਬ ਦੇ ਪਰਲੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਕੌਣ ਉਤਰਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਰੇਲਾ ਗੁਰੂ ਉਤਰਿਆ ਹੈ (ਮਰੇਲਾਂ=(ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ) ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਨਫ਼ਰਤ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਧਰਿਆ ਸੀ)। ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਬਿਚਰਤਿ ਭਏ ਸਿੰਘ ਜਹਿ ਕਹਾਂ ॥ ਏਕ ਸਾਧ ਕੋ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤਹਾਂ ॥੨੨॥

ਬੁਝਨਿ ਲਗਯੋ ਸੇ ਵਕਨਿ ਸੋਈ ॥ ਪਰਲੇ ਤੀਰ ਤਾਲ ਕੇ ਹੋਈ ॥

ਉਤਰਯੋ ਕੌਨ ਬਲ ਸੁਨੀਅੰਤੇ ? ਕਿਤ ਤੇ ਆਇ ਕਹਾਂ ਗਮਨੰਤੇ ॥੨੩॥

ਤਿਸ ਕੇ ਦਾਸਨ ਦਯੋ ਬਤਾਈ ॥ ਗੁਰੂ ਮਰੇਲਾ ਉਤਰਯੋ ਆਈ ॥

ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਜੰਗ ਕਰ ਭਾਰੇ ॥ ਕੇਤੀ ਬਾਤ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਗਾਰੇ ॥੨੪॥

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਐਨ ੧, ਅੰਸੂ ੧੩]

ਉਸ ਜੋਗੀ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸੈਂਤੀ-ਅਠੱਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਦੱਸੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਜੋਗੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਰੇਲਾ,

ਲੜਾਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਬਾਲਕ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਢਾਬ ਦੇ ਪਰਲੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਬਾਲਕ ਕਹਿ ਕੇ ਹੱਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਮਝ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲਿਆ ਸਾਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋਗੀ ਦੇ ਕੁਝ ਚੇਲੇ ਜੋਗੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੈਸਾ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬੈਠੇ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜੇ ਜੋਗੀ ਨੇ ਉਮਰ ਵਧਾ ਲਈ, ਪਰ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਯਥਾ— ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਸਿਰਿ ਛਾਈ ਪਾਈ ॥

[ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੫੧]

ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਤਾਂ ਕਾਗਾਂ ਅਤੇ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿਤਨੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸਦੀ ਉਮਰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਇੱਕ ਸੌ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋਗੀ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋਗੀ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਵੀ ਹੋਇਆ ਅੱਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਮਝ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅੱਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਬਿਰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਡੰਗੋਰੀ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਅੱਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ:

ਯਥਾ— ਸਾਧੋ! ਬੈਠਿ ਜਾਹੁ ਕਯੋ ਖਰਯੋ ॥ ਸੁਨਤਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਗੁਰੂ ਕੋ ਕਰਯੋ ॥੩੭॥

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਐਨ ੧, ਅੰਸੁ ੧੩]

ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਹਾਤਮਾ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ। ਜਦੋਂ ਭੋਗ ਪਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਪਾਸ ਲਾ ਲਓ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ, ਸਰਬ ਕਲਾਂ ਸਮਰਥ ਭਾਰੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਹਸਦੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੋਗੀ ਜੀ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੈਂ ਤੈਂ ਕੈਵਲ ਮੋਖਸ਼ ਲਈ ਬੜੇ ਸਾਧਨ ਸਾਧੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਲੰਬੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੰਧਨ ਨਿਕੰਦਨ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ।

ਯਥਾ— ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥੩੮॥

[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੯]

ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਨਦਰਿ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਮਰ ਤੁਹਾਡੀ ਏਨੀ ਕੁ ਤੇ ਸੋਝੀ ਇਤਨੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ:

ਯਥਾ— ਤੁਮ ਹੁੰ ਗੋਦੜਾ ਰਖਿਯੋ ਪੁਰਾਨਾ ॥

ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਈ ਜਿਨ ਹੁੰ ਕਰ ਮੁਕਤੇ ਪਾਵੈ ਸੋ ਪਹਿਰਹਿ ਐਗ ਸੁਹਾਵੈ ॥

ਸੋ, ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਜੋਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋਗ ਨਾਮ ਜੁੜਨ ਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਇਹ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ—ਕ੍ਰਮ ਜੋਗ, ਭਗਤ ਜੋਗ, ਗਿਆਨ ਜੋਗ। ਕਰਮ ਨਿੱਤ, ਨਮਿਤ, ਪਰਾਸ਼ਚਿਤ, ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਮਨਾ ਧਾਰ ਕੇ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਸਵਰਗ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹਠ ਜੋਗ ਵੀ ਇੱਕ ਭਾਂਤ ਦਾ ਨਿਤ ਕਰਮ ਹੈ, ਜੋ ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀ, ਪਰਾਨਾਯਾਮ, ਯਮ, ਨਿਯਮ, ਆਸਨ ਆਦਿ

ਸਾਧਨ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋਗੀ ਰੋਗੀ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਵਰਗੇ ਹਠ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੈਵਲ ਮੋਖ ਦਾ ਦਾਤਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ। ਸਹਿਯੋਗ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸੰਤ ਸੇਵਾ, ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਈਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਤਸਕਰਣ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਹੋ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਿਕ ਵਰਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਵਰਤੇ ਰਿਧੀਆਂ- ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ, ਐਸਾ ਖੁਸ਼ਕ ਗਿਆਨ ਭੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਉਪਜਿਆ ਗਿਆਨ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਦਾ ਧਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਤੇ ਹਠ ਯੋਗ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦਾ ਐਸਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਸੰਪੂਰਨ ਹੰਗਤਾ ਮੇਟ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਓ। ਤਾਂ ਜੋਗੀ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਲਟੇ ਆਏ ਹਨ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਬੜੇ ਹੋਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਘਣੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋਈ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਜਾੜ ਵੇਖੀ। ਜੋਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸੌ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸਮਾਧੀ ਖੋਲ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ, ਪੁਰਸ਼, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ। ਇੱਕ ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕੋਈ ਬਸਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਮਨੁੱਖ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਗਏ, ਕੁਝ ਪਰਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਹੁਣ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਟਾਵੇਂ-ਟਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲਟੇ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਵੇਖੇ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਥਿ ਕੈਸੇ ਕਥਿ ਕੱਸੇ ਸਮੇਂ ॥ ਜਗ ਮੈਂ ਕਰੇ ਬਿਲੋਕਨ ਹਮੇਂ ॥

ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਧ ਪਰ ਕਰੀ ॥ ਗਰਬਾਦਿਕ ਦੁਬਿਧਾ ਉਰ ਹਰੀ ॥੪੬॥

[ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਐਨ ੧, ਅੰਸੂ ੧੪]

੨. ਗੁਰਿ ਦੁਬਿਧਾ ਜਾ ਕੀ ਹੈ ਮਾਰੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੀ ॥

[ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੩੮]

ਨਿਰਗੁਨ ਹਰੀਆ ॥

ਹਰੀ ਨੇ ਜੋ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਸਰਗੁਨ ਧਰੀਆ ॥

ਸਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਧਰੀਆ=ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਨਿਕ ਕੋਠਰੀਆ ॥

ਉਸਨੇ ਆਪ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਠਰੀਆ=ਦੇਹਾਂ।

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰੀਆ ॥

ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ ਵੱਖੋ ਵੱਖੋ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਰੀਆ=ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਚਿ ਮਨ ਕੋਟਵਰੀਆ ॥

ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਕੋਟਵਰੀਆ=ਕੋਟਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੁਖੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕੋਟਵਾਰ ਕੋਟਵਾਲ ਤੋਂ

ਹੀ ਭਾਵ ਹੈ। ਕੋਟਵਾਰ, ਕਿਲੋਦਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਰੂਪੀ ਕੋਟਵਾਰ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਕਿਲੋ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਟਵਰੀਆ ਕਿਹਾ ਹੈ।

**ਨਿਜ ਮੰਦਰਿ ਪਿਰੀਆ ॥ ਤਹਾ ਆਨਦ ਕਰੀਆ ॥
ਨਹ ਮਰੀਆ ਨਹ ਜਰੀਆ ॥੧॥**

ਪਿਰੀਆ=ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਏਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਨਿਜ=ਅਪਨਾ ਮੰਦਰ ਹੈ ਉਸੇ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਰੂਪ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦ ਲੈਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਉਹ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਰੀਆ=ਸੜਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ :—ਨਾ ਜਰੀਆ=ਬੁੱਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਕਿਰਤਨਿ ਜੁਰੀਆ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਫਿਰੀਆ
ਪਰ ਕਉ ਹਿਰੀਆ ॥ ਬਿਖਨਾ ਘਿਰੀਆ ॥**

ਕਿਰਤਨਿ=ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁਰੀਆ=ਜੁੜ ਕੇ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰੀਆ=ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਬਿਖਨਾ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ, ਵਾ—ਮਾਇਆ ਦਾ ਘਿਰੀਆ=ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਾਏ ਧਨ ਨੂੰ ਹਿਰੀਆ=ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ :—ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਪਰਾਏ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਵੱਲ ਹਿਰੀਆ=ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

**ਅਬ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਪਰੀਆ ॥ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ ਖਰੀਆ ॥ ਦਰਸਨੁ ਕਰੀਆ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਰੀਆ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਫਿਰੀਆ ॥੨॥੧॥੪੪॥**

ਜੋ ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਖਰੀਆ=ਖਰਾ ਭਾਵ ਸਚਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਪੂਜਨੀਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੜ ਕੇ ਉਹ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ :—ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਸਾਧੂ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਪਰ ਖੜੇ ਹਨ, ਅਬ=ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਤਸੰਗ ਵਿੱਚ ਪਰੀਆ=ਪੈ ਕੇ ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਰੀਆ=ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੩੫

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੭੪੭]

**ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥ ਨਿਰਬਾਣ
ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ ॥੧॥ ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ ॥
ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸੋ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਟਿ ਤੀਰਥ ਮਜਨ
ਇਸਨਾਨਾ ਇਸੁ ਕਲਿ ਮਹਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸੋ ਨਿਰਮਲੁ ਕਰਿ
ਲੀਜੈ ॥੨॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਭਿ ਸਾਸਤ ਇਨ੍ ਪੜਿਆ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਏਹੁ ਅਖਰੁ ਜੋ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਨਿਰਮਲੁ ਸੋਈ ॥੩॥ ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੁਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ
ਸਾਝਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਉਧਰੈ ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਨਕ ਮਾਝਾ ॥੪॥੩॥੫੦॥**

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਇਹ ਮਹਾਂਵਾਕ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੂਹੀ ਰਾਗਣੀ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਖੰਡ ਸਹਿਤ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਔਰ ਪਾਖੰਡ ਸਹਿਤ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਮ ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਜਮ ਜਗਾਤੀ ਕਿਸ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸ ਕਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ :

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥

ਜੋ ਪਾਖੰਡ=ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਜਮ ਜਗਾਤੀ=ਮਸੂਲੀਆ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। [ਪਾਖੰਡ—ਝੂਠਾ ਅਡੰਬਰ, ਦਿਖਾਵਾ, ਦੰਭ, ਜਿਸ ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਪਾਖੰਡ ਕਰਮ ਅਤੇ ਜਿਸ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਾਖੰਡ ਧਰਮ ਹੈ] ਇਸ ਲਈ ਦੰਭ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਦੰਭ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਖੰਡਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਖੰਡ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਖੰਡੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਖੰਡੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ।

ਯਥਾ— ੧. ਪਾਖੰਡ ਧਰਮੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਸਉ ਗੁਰ ਸਬਦ ਮਹਾ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥੧੪॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੦੪੩]

੨. ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰ ਕ੍ਰਿਆ ਬਿਰਥੇ ॥

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਕਰਮ ਕਮਾਣੇ ਇਹਿ ਓਰੈ ਮੂਸੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੧੬]

ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਕਰਮ ਕਰਤੂਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮ ਡੰਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਔਗੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਯਥਾ— ਅਵਰ ਕਰਤੂਤਿ ਸਗਲੀ ਜਮੁ ਡਾਨੈ ॥ ਗੋਵਿੰਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੬]

ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੁਟੈ ॥੧॥

ਹੇ ਭਾਈ ਗੁਰਸਿੱਖਾ ! ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਰਬਾਣ=ਇੱਕ ਰਸ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਕਰੋ, ਜਿਸਦੇ ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਮਾਂ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਜੋ ਜਨੁ ਕਰੈ ਕੀਰਤਨੁ ਗੋਪਾਲ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਜਮਕਾਲ ॥

[ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੬੭]

੨. ਐਸਾ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਈਹਾ ਉਹਾ ਜੋ ਕਾਮਿ ਤੇਰੇ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੩੬]

੩. ਹਰਿ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈਐ ॥ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜੋਨੀ ਪਾਈਐ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੨੩]

੪. ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥

ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ ॥

[ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੭੫]

੫. ਨਾਨਕੁ ਕਰੈ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਕਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥੧॥੧੫੮॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੧੪]

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਇਸ ਲਈ ਦਰਸਾਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰਕ ਨੌਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਹੋਵੇ, ਵਾ—ਸੰਸਥਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਛੋਟੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਦਾਇਰੇ ਤਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਲੈ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ ਤਕ ਐਸਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸਰਪੰਚ ਥਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਮੁਖ-ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਵਾ—ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਥਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਖ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ :

ਯਥਾ— ੧. ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥

[ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੬੧]

੨. ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਜਗ ਫਲਾ ਸੁਨਿ ਗਾਵਨਹਾਰੇ ਰਾਮ ॥

[ਬਿਹਾਰਗੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੫੪੬]

੩. ਨਾਨਕ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਪਰੈ ਜਉ ਗਾਵੈ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਗੀਤ ॥

[ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੫੩੬]

ਸਾਖੀ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ—ਇਕ ਵਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਰਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰਿਦੁਆਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇੱਕ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨੀ ਜਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਔਰਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕੋਲ ਦੋ ਬਿਰਧ ਪੁਰਸ਼ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਏ ਹਨ। ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਆਪਣੇ ਕੋਮਲ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬੀਬੀ ਤੂੰ ਕਉਣ ਹੈਂ ਤੇ ਕਿਉਂ ਰੋ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਖ ਕੇ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਯਥਾ— ਪਰ ਖੇਦ ਸਹੇ ਨ, ਸਹੇ ਪਰ ਖੇਦ ਯਥਾ ਸੁਖ ਮੋਦ ਅਘੈ ਤ੍ਰਸਤੇ ॥

[ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ, ਅਧਿ: ੪, ਦੋਹਰਾ ੯]

ਤਾਂ ਉਸ ਨੌਜੁਆਨ ਉਮਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਸ਼੍ਰੇਣ ਮੁਨੀ! ਮੈਂ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਔਰਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਵੀ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ। ਜੇ ਇਹ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਰੋ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਦੇਵੀ! ਇਹ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬਿਰਧ ਪੁਰਸ਼ ਕਉਣ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਧੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੂਜੇ ਦੇ ਭਲੇ ਹਿਤ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਸੁਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਭਗਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਜੋ ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਿਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੇਰੇ ਬੇਟੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਇੱਕ ਲੱਜਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਬੇਟੇ ਬਿਰਧ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਂ ਨੌਜੁਆਨ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਬਿਰਧ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਨਾਰਦ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕੀ ਹਨ। ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੈਰਾਗ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਬੇਕ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕਲਜੁਗਿ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਵੈਰਾਗ ਔਰ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੁਆਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਥਰਾ, ਕਾਂਸ਼ੀ, ਬਨਾਰਸ ਆਦਿ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ। ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕੀਤੇ, ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਆਏ, ਮੂਰਛਤਾ ਟੁੱਟੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੁੜ ਦੋਨੋਂ ਜੁਆਨ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਨਾਰਦ! ਮੇਰੇ ਬੇਟਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਕਰ ਕਿ ਕਲਜੁਗਿ ਵਿੱਚ ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੀਰਤਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਲਜੁਗਿ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ ॥

ਸੰਤਹੁ=ਸ਼ਾਂਤ ਆਤਮਾ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਰਨਾ ਕਰੀਏ।

ਯਥਾ— ੧. ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਰੈ ਭੈ ਸਾਗਰੁ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੪੪]

੨. ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਆ ਸਾਧੁ ਸੰਗੈ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਚੰਗੇ ॥

[ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੮੪]

੩. ਸਾਧੁ ਸੰਗਿ ਤਰੀਜੈ ਸਾਗਰੁ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸਾ ਜੀਉ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੮]

੪. ਸਾਧਸੰਗਿ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰਹੁ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੯੫]

ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸੋ ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੇ=ਜਿਹੜਾ ਕੋ=ਕੋਈ ਸੰਤਨ=ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਕਮਾਵੈ=ਬਚਨ ਦੀ ਮੰਨਣ ਰੂਪ ਕਮਾਈ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਰਸਾਦੀ=ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤਰੀਐ=ਤਰ ਜਾਵੇਗਾ।

ਯਥਾ— ੧. ਬਚਨੁ ਸਾਧੁ ਸੁਖ ਪੰਥਾ ਲਹੰਥਾ ਬਡ ਕਰਮਣਹੁ ॥

ਰਹੰਤਾ ਜਨਮ ਮਰਣੇਨ ਰਮਣੰ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਹੁ ॥

[ਮਹਲਾ ੫ ਗਾਥਾ, ਅੰਗ ੧੩੬੦]

**੨. ਉਤਮ ਸਲੋਕ ਸਾਧ ਕੇ ਬਚਨ ॥ ਅਮੁਲੀਕ ਲਾਲ ਏਹਿ ਰਤਨ ॥
ਸੁਨਤ ਕਮਾਵਤ ਹੋਤ ਉਧਾਰ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਲੋਕਹ ਨਿਸਤਾਰ ॥**

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੯੫]

ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤਰਖਾਣ ਬੱਚੇ ਦੇ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਦੀ—ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਚਲ ਬਟਾਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਧਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਵਿਰਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਿੱਧ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਯਥਾ— ਸਿਧਿ ਬੋਲਨਿ ਸੁਭਿ ਬਚਨਿ ਧੰਨੁ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਵਡੀ ਕਮਾਈ ॥

[ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੪੪]

ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਜਸ ਬਿਅੰਤ ਫੈਲਿਆ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ, ਪੁਰਸ਼ ਨਿਹਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਇੱਕ ਤਰਖਾਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਬਾਰਾਂ ਬਰਸ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਬੇਟਾ ਸੀ। ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਜਿਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਆਇਆ ਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਉਸ ਮਿਸਤਰੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜਿਉਂਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿੱਧ ਪੀਰ ਮਨਾਏ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋ ਆਈ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੁਖ ਸੁੱਖੀ ਤੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁੱਧਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵਤ ਰਹੇ, ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਭੈਅ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮਰੇ ਭਾਵੇਂ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹੇ, ਹੁਣ ਇਸਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਜ ਹੈ। ਉਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋਕੜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਐਸਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਗਨਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲ ਉੱਠੀ, ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ :

ਯਥਾ— ਬਾਰਿਕ ਜਾਵਹੁ ਅਗਨਿ ਮਝਾਰਾ ॥੧੩॥

[ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਉਤਰਾਰਧ ਅਧਿ: ੪੦]

ਇਸ ਬਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੰਗਤੀਆ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਅਗਨ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦ ਜਾਣ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ। ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗਤ ਲਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਯਥਾ— ਇਕ ਤਿਖਨ ਕੋ ਤਾਤ ਹੈ, ਅਨਿ ਚਢਾਯੋ ਸੋਇ ॥

ਪਾਵਕ ਮਹਿ ਤਿਹ ਪਾਵਈ ਅਤਿ ਅਚਰਜ ਇਹ ਹੋਇ ॥੧੪॥

[ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਉਤਰਾਰਧ ਅਧਿ: ੪੦]

ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤਰਖਾਣ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ, ਪੁਰਸ਼ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਡੋਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ। ਅਗਨੀ ਦੇ ਫੂਕਣ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਿਆ।

ਯਥਾ— ਦ੍ਰਾਦਸ ਬਰਖਨ ਬੈਸ ਕੁਮਾਰਾ ॥ ਮਾਰਿ ਛਾਰ ਗਾ ਅਗਨਿ ਮਝਾਰਾ ॥

ਬੈਠਿ ਨ ਨਿਕਸਯੋ ਧਰਿ ਉਰ ਧੀਰਾ ॥ ਪਾਵਕ ਤੇਜ ਨ ਛੁਹਯੋ ਸਰੀਰਾ ॥੧੫॥

[ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਉਤਰਾਰਧ ਅਧਿ: ੪੦]

ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਗਨੀ ਦੇ ਤੇਜ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੁਹਿਆ। ਬੱਚਾ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੱਚਾ! ਤੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆ, ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਜੰਜਾਲ ਟੁੱਟ ਗਏ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ।

ਯਥਾ— **ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਰਹਿਤ ਭਾ ਟੁਟ ਗਏ ਜਮ ਜਾਲ ॥**
ਨਿਕਸਹੁ ਆਵਹੁ ਵਹਿਰ ਕੋ ਅਥਿ ਤੇ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ॥੧੯॥

[ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਉਤਰਾਰਥ ਅਧਿ: ੪੦]

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਬਚਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਲਕ ਦੇ ਕਪਾਟ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ। ਦਵੈਤ, ਭਰਮ ਦੇ ਸੰਗਲ ਕਟੇ ਗਏ ਅਤੇ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਗਈ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਸੋਗ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੱਚਾ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮੰਗ ਲੈ। ਤਾਂ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਜਿਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਪਸ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ। ਇਸ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਸਭ ਸਿੱਖ, ਭਾਈ ਅਜਿਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਇਹ ਸਭ ਸਾਧ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ। ਜੇ ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਖੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਬੱਚਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਿਆ ਉਵੇਂ ਹੀ ਜੇ ਕੋਈ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਮੰਨੇਗਾ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕੋਟਿ ਤੀਰਥ ਮਜਨ ਇਸਨਾਨਾ ਇਸੁ ਕਲਿ ਮਹਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਟਿ=ਕੋੜਾਂ ਹੀ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਜਨ=ਪੁਰਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸਨਾਨ ਵੀ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜੀਵ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ, ਵਾ—ਅਭਿਮਾਨਤਾ ਰੂਪੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰੀਜੈ=ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਨਾਨ ਤੇ ਮਜਨ ਦਾ ਇਤਨਾ ਭੇਦ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨਾਨ ਜੋ ਸਾਧਾਰਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮਜਨ ਜੋ ਗੋਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਯਥਾ— ੧. **ਇਹੁ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਇਕੁ ਨ ਧਿਆਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲਾਗੀ ਬਹੁ ਦੂਜੈ ਭਾਏ ॥**
ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਦਿਸੰਤਰਿ ਭਵੈ ਅਹੰਕਾਰੀ ਹੋਰੁ ਵਧੈਰੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਵਣਿਆ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੧੬]

੨. **ਲਉਕੀ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨ੍ਰਾਈ ॥ ਕਉਰਾਪਨੁ ਤਉ ਨ ਜਾਈ ॥**

[ਸੋਰਠਿ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੬੫੬]

੩. **ਨਾਵਣ ਚਲੇ ਤੀਰਥੀ ਮਨਿ ਖੋਟੈ ਤਨਿ ਚੋਰ ॥**

ਇਕੁ ਭਾਉ ਲਥੀ ਨਾਤਿਆ ਦੁਇ ਭਾ ਚੜੀਅਸੁ ਹੋਰ ॥ [ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੭੮੯]

੪. **ਤੀਰਥ ਨਾਇ ਨ ਉਤਰਸਿ ਮੈਲੁ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਭਿ ਹਉਮੈ ਫੈਲੁ ॥**

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੯੦]

ਸਾਧਸੰਗਿ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸੋ ਨਿਰਮਲੁ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ॥੨॥

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵੈ=ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ

ਮਨ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ, ਵਾ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭਾਵ ਸੁਧ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਲੁ ਲਾਥੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਭਇਓ ਸਾਥੀ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੨੫]

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਭਿ ਸਾਸਤ ਇਨ੍ ਪੜਿਆ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥

ਬੇਦ ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਹਨ—ਸ਼ਾਮ ਬੇਦ, ਰਿਗ ਬੇਦ, ਜੁਜਰ ਬੇਦ, ਅਥਰਵਣ ਬੇਦ ਅਤੇ ਕਤੇਬ=ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਕਤੇਬਾਂ—ਕੁਰਾਨ, ਤਓਰੇਤ, ਜੰਬੂਰ, ਅੰਜੀਲ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿੱਚ ਬੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਵਿੱਚ ਚਾਰੇ ਕਤੇਬਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸੋ, ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਬੇਦ, ਚਾਰ ਕਤੇਬ, ਸਤਾਈ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਛੇ ਸਾਸਤ=ਸਾਂਖ, ਨਿਯਾਇ, ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ, ਪਤੰਜਲ, ਵੇਦਾਂਤ ਇਹਨਾਂ ਸਭਿ=ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜਿਆ=ਵੀਚਾਰਿਆ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਯਥਾ— ੧. ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ ਹਸੇਬ ਥਕੇ ਕਰ ਹਾਥ ਨ ਆਏ ॥

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਾਉ ਬਿਨਾਂ ਪਤਿ ਸਿਉ ਕਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮਾਪਤਿ ਪਾਏ ॥੩॥੨੪੫॥

[ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦]

੨. ਬੇਦ ਕਤੇਬੀ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਭ੍ਰਾਤਾ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੦੨੧]

ਏਕੁ ਅਖਰੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਈ ॥੩॥

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਇੱਕ ਅਖਰੁ=ਅ+ਖਰ=ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਨਿਰਮਲ=ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸੋਈ=ਸੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਏਕ ਅਖਰੁ ਹਰਿ ਮਨਿ ਬਸਤ ਨਾਨਕ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ॥੧॥ [ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੧]

੨. ਨਾਨਕ ਲੇਖੇ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰੁ ਹਉਮੈ ਝਖਣਾ ਝਾਖ ॥ [ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੪੬੭]

ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੁਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ ॥

ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਭਾਵੇਂ ਖੱਤਰੀ, ਭਾਵੇਂ ਵੈਸ਼ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੂਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਵੇ, ਸਭ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਂਝਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ।

ਯਥਾ— ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸਰਬ ਕੋ ਗਿਆਨੁ ॥ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ ਜਪੈ ਕੋਊ ਨਾਮੁ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੭੪]

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਉਧਰੈ ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿ;

ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਨਕ ਮਾਝਾ ॥੪॥੩॥੫੦॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਸਭਨਾਂ ਘਟਾਂ ਦੇ ਮਾਝਾ=ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣ ਕੇ ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਮਹਿ=ਵਿੱਚ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਧਰੈ=ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥